

Valakiet och Moldavien

Petre Petcut

Bosättning i Rumänien | Frihet och slaveri | Hur var slaveriet möjligt? | De romska slavarnas juridiska status | Lagstiftning | Slaveriets olika sidor | Början till frigörelse | Frigörelse för de romer som ägdes av kyrkan. 1847 års lag | Slaveriets avskaffande

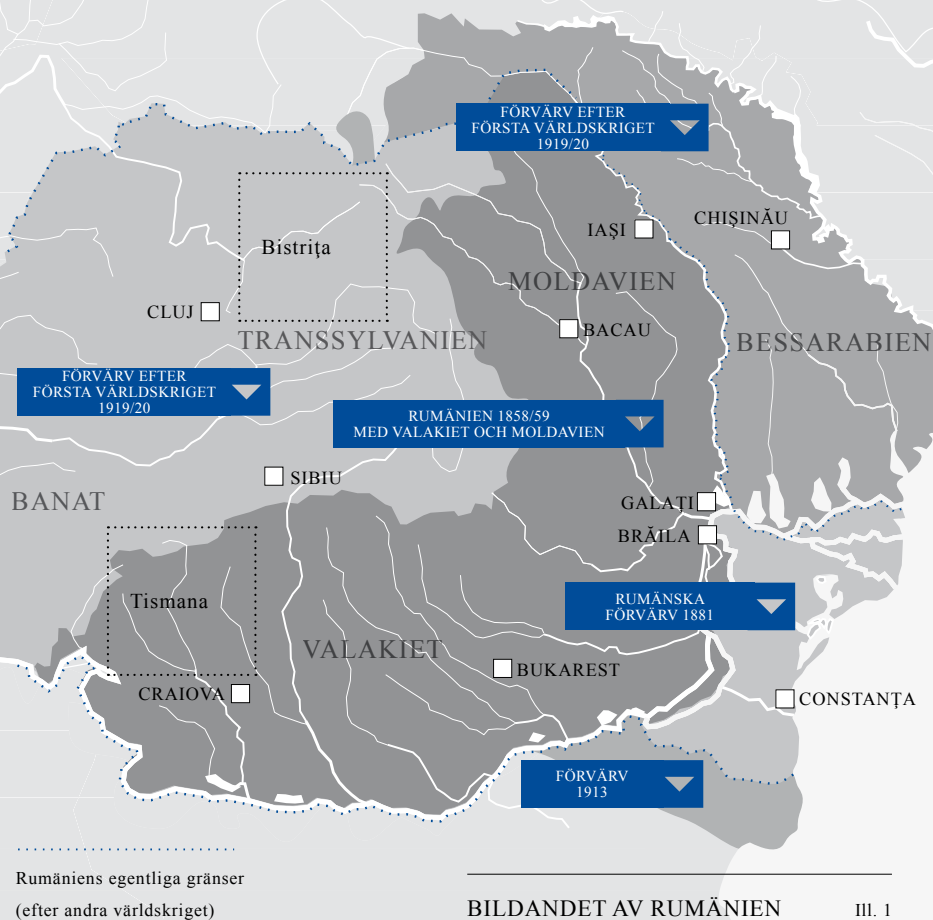
➤ *Till skillnad från andra europeiska områden har romerna i forna Valakiet och Moldavien (dagens Rumänien) levt i slaveri under femhundra år. Under mitten av 1800-talet, när slaveriet officiellt avskaffades, lämnade ett stort antal romer landet och utvandrade till centrala och västra Europa och även till Amerika.*

INLEDNING

Romernas utvandring till Europa tog abrupt slut för de romer som anlände till de rumänska landområdena i södra och östra Karpaterna. Romerna som kom till Valakiet och Moldavien under 1300-talets andra hälft tvingades in i fångenskap och slaveri i femhundra år, och denna vändpunkt i deras historia kan endast jämföras med förslavningen av den afroamerikanska befolkningen i USA.

”Zigenarna skall födas endast som slavar; var och en som föds med en slav till moder skall också bli slav...” fastställer Valakiets lagsamling i början av 1800-talet. Romerna ägdes av fursten (som ”statens slavar” – ”tigania domneasca”), av kloster och av privatpersoner. Det var vanligt bland ägarna att sälja, köpa och ge bort hela familjer som slavar, eftersom ägarna hade obegränsad bestämmanderätt över sina slavar. Slavägarna kunde faktiskt göra vad de ville med sina slavar, förutom att döda dem.

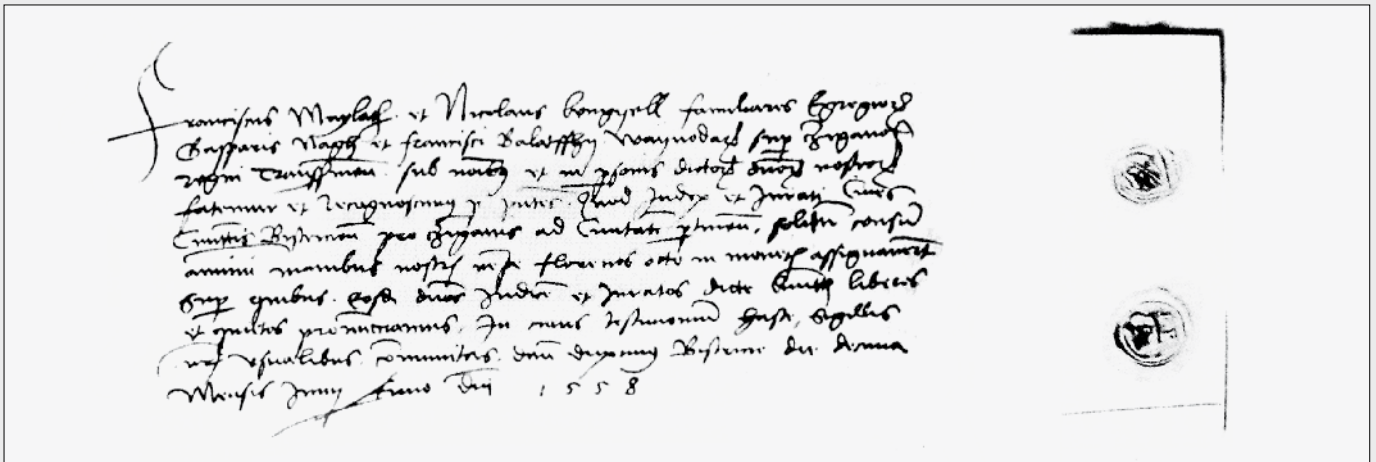
Mot mitten av 1800-talet uppstod en rörelse bland intellektuella i furstendömena kring Donau för slaveriets avskaffande och ”zigenaren” blev en vanlig karaktär i tidningsartiklar, poesi, litteratur och pjäser. Efter slavarnas frigörelse väcktes frågan om deras integrering i Rumäniens ekono-

mi och samhällsliv, en fråga som fortfarande är aktuell.

Spår av slaveriet satt kvar i både de före detta ägarnas och slavarnas minnen och slaveritiden har präglat relatio-

nerna mellan ättlingarna efter dessa två samhällsskikt.

III. 2

Kvitto på försäljning av en grupp romska slavar, 1558

(ur Hancock 2002, s. 22)

III. 3

Auguste Raffet, "Famille tsigane en voyage en Moldavie"
(Zigenarfamilj på resa genom Moldavien), 19 juli 1837.

(ur Hancock 2002, s. 28)

STEFAN RAZVAN, ROM OCH LORD AV MOLDAVIEN

De tillfällen när romerna lyckades besegra sociala hinder och uppnå en bra ställning i furstendömenas samhällsstruktur är snarare undantag än regel. Stefan Razvan, som blev furste, är ett välkänt exempel. Det finns olika versioner om hans ursprung. Enligt en av dessa var hans mor en rumänsk livegen och hans far en zigenisk slav hos fursten Mihai Vitezul av Valakiet. Enligt en annan version, som är populär i litteraturen, var hans mor en zigenisk slav hos fursten av Valakiet, och hans far var okänd, förmodligen en högt stående representant hos någon av furstendömet

stier. Som barn var Stefan slav hos Anastasi, Moldaviens ärkebiskop 1572-1578, där han fick en bra utbildning och så småningom frigav ärkebiskopen honom i sitt testamente. Stefan Razvans liv var stormigt. Han blev bojar (till skillnad från centrala och västra Europa, var detta fullt möjligt i Valakiet och Moldavien, såväl som i hela den ortodoxa världen, där aristokratin inte var sluten och något som man endast kunde födas in i), han blev ämbetsman, skickades på ett diplomatiskt uppdrag till Istanbul, ingick sedan i "Zaporozhskaia Sech" (en självständig gruppering av

BOSÄTTNING I RUMÄNIEN

Det första obestrida belägget för romer norr om Donau är samtidigt också det första belägget för slaveri. 1385 skänkte Dan I, vojvod av Valakiet, till Jungfru Marias kloster i Tismana 40 "salashe" (ett uttryck hämtat från turkiska, som betecknar familje- eller tältgrupper) med "atigani" ("zigenare").

1388 skänktes 300 "salashe" av "zigenare" av lord Mircea den äldre till Coiza munkkloster. Ytterligare belägg dyker upp bland dokumenten under de följande årtiondena. De romska slavarerna i Tismanas munkkloster nämns i alla dokument som rör klostrets egendomar fram till 1600-talet.

En handling från 2 augusti 1414, utfärdad i Suceava i Moldavien, nämner Alexander den gode som tack för "hans trogna tjänst" ger Toader Dvärg

en by vid stränderna av Jerevat, där den flyter in till Bârlad, eller mer exakt där "Lie" och "Tiganestii" var "cnezi" (lokala herrar). Historiker menar att denna handling är det första skriftliga indirekta beviset för romer i Moldavien och ett dokument från 8 juli 1428 är det första direkta beviset. I det senare donerade vojvod Alexander den gode 31 "chelyadi" (ett uttryck från de slaviska språken, med samma betydelse som "salash") av "zigenare" till Bistrita munkkloster.

FRIHET OCH SLAVERI

Några historiker menar att rumänerna övertog slaveriet från sina grannar i

öst, tatarerna. De förvandlade ofta krigsfångar till slavar, ett öde som många rumäner genomled, och tvärtom: 1402 gav Alexander den gode fyra tatarfamiljer som slavar till Moldovita munkkloster. Slaveriet var dock

känt i området långt innan romerna anlände dit.

Historiker menar att under utvandringen från Grekland och Bulgarien mot centrala och västra Europa, reste många romer genom Valakiet och

III. 3

III. 4

Guldvaskande romer ("Rudari"/"Aurari"/"Bayash") i arbete. Skiss, cirka 1850

(ur Gronemeyer / Rakelmann 1988, s. 125)

III. 5 (tillhandahållen av Elena Marushiakova / Veselin Popov)

kosackerna i området för dagens Ukraina), nådde rangen "Hetman" (befälhavare för kosackernas trupper), tjänstgjorde i den polska armén under kung Sigismund III som överste och med en adlig titel, och återvände till Moldavien och blev där befälhavare över furst Aron Tiranuls vakter. Under de inre striderna i Valakiet och Moldavien 1595 lyckades Stefan Razvan störta furst Aron Tiranul och satt på tronen under fem månader (från april till augusti 1595) med stöd av Polen. Medan han framgångsrikt slogs mot de osmanska arméerna i Valakiet, erövrade han Bukarest,

Giurgiu, Braila och belägrade Targovishte och Ismail. Under den här perioden utropades bojaren Ieremia Movila till furste av Moldavien, även han med stöd av Polen. Stefan Razvan återvände till Moldavien, men besegrades den 14 december 1595 av kung Sigismunds och furst Ieremia Movilas förenade styrkor vid Areni, och avrättades den 6 mars 1596.

sedan Moldavien. Därför måste det ha funnits en inledande period när romerna i detta område var fria. Dokumentet från 1385 av vojvod Dan I säger ingenting om romernas juridiska status i Valakiet före hans gåva. I Moldavien hänvisar tidiga dokument till romerna

som "cnezi" (herrar av byn, lägre adel och därmed fria män). När det gäller Transsylvanien var romerna alltid fria (deras juridiska status var densamma som de livegna böndernas).

Teorin om en inledande period av frihet för romerna förstärks av en

rad rättigheter som ägarna givit till sina slavar. Den mest betydelsefulla av dessa var rörelsefrihet inom landet (att nomaderna helt enkelt betalade en årlig skatt till sina herrar) och det juridiska självstyret inom de nomadiska grupperna.

HUR VAR SLAVERIET MÖJLIGT?

En lokal tradition krävde att fria bönder som arbetat på ett feodalt gods under tolv års tid skulle bli livegna ("rumani") hos bojaren. Det finns anledning att tro romerna behandlades på ett liknande sätt. En minst lika viktig aspekt är statens svaghet inför

adelns makt. Regenten kunde inte effektivt utöva sin makt över hela landet så att hans egna slavar stod under hans omedelbara inflytande. Därför kunde lokala herrar tvinga romerna till slaveri.

De romska slavarnas tillvaro i Valakiet och Moldavien genomgick stora förändringar när deras ägares ekonomiska förhållanden ändrades. Att sälja slavar var det smidigaste

sättet att betala skulder eller lösa ut sig själv från turkiskt eller tatariskt slaveri. Slavar kunde användas till mycket och motsvarade ett visst värde. De kunde säljas, ges i bröllopsgåva eller som hemgift, doneras till kloster så att ägarens namn nämndes under mässan, och utväxlas mot djur eller byxor. Om slavarna inte underkastade sig skulle "de piskas mycket strängt". [III. 2, 10]

SKEDMAKARE	GULDVASKARE	”URRARIZIGENARE”
<i>De utförde olika träarbeten; de gjorde skrin av olika storlekar, spolar, skedar och andra hushållsredskap.</i>	<i>Några av dem försörjde sig på intäkterna från det guld de hittade. Andra utförde träarbeten.</i>	<i>De ägde björnar och försörjde sig genom att låta björnarna dansa i städer och byar.</i>

III. 6

Rapport från den undersökande kommittén som delade in romerna i sex ”kategorier”, efter deras yrken och seder (1831).

(tillhandahållen av författaren; förkortad och översatt från Analele parlamentare ale României, Bucuresti, Imprimeria Statului, 1890, I/I)

ÄGARE OCH SLAVAR: TRE GRUPPER, TVÅ SITUATIONER

III. 7 (tillhandahållen av Elena Marushiakova / Veselin Popov)

Romer ägdes av fursten (”statens slavar”, även senare kallade ”statszigenare”), av kloster och av privatpersoner. De som tillhörde kloster eller privatpersoner, bojarer, befann sig alltid i svårare förhållanden än de som tillhörde fursten. De invecklade ekonomi-, religions- och familjeförhållandena bland den rumänska styrande klassen medförde ett flertal byten av ägare och slavar (slavar såldes, köptes, skänktes till kloster, ärvdes och fungerade som hemgift).

”Statens slavar” var huvudsakligen nomader med olika yrken. Klosterslavarna hade olika yrken och endast ett fåtal var nomader. Huvuddelen arbetade på klostrets jordegendomar och andra utförde hantverk. ”Zigenare” i bojarers tjänst var huvudsakligen tjänare och till hjälp i hushållet eller arbetade på åkrarna.

En alternativ gruppering av ”zigenarslavar” delade

upp dem i bofasta och nomadiska grupper och efter deras yrken. ”Statszigenarna” delades upp i ”rudari”, ”aurarii” eller ”bayashi”, guldvaskare; ”ursari”, björnförare och järnhandlare; ”lingurari”, tillverkare av hushållsredskap i trä; och ”layashi”, smeder, järnhandlare, kammakare m.m. De levde som nomader och betalade en årlig skatt till staten. Klosterslavarna och bojarernas slavar delades upp i två grupper. Den första gruppen ”layashi”, var nomader och levde ungefär som statens ”layashi”. Den andra gruppen, ”vatrashi”, var bofasta. ”Vatrashi” delades i sin tur upp i två olika grupper, ”tigani casasi” (”zigenare” som arbetade i husen) eller ”tigani de curte” (”hushållszigenare”) som var tjänare inom hushållet, och ”tigani de ogor” eller ”tigani de câmp” (som arbetade på sin ägares jordegendomar).

DE ROMSKA SLAVARNAS JURIDISKA STATUS

Mellan 1300-talet och 1500-talet lydde romerna inte under några skriftliga lagar som reglerade de olika konflikter som kunde uppstå mellan romerna och andra folkgrupper. Men de gamla ”attityderna” mot romerna dök successivt upp i lagar som antogs mellan 1600-talet och 1800-talet.

Moldaviens lagar kompletterar Valakiets lagar, och det finns inga större skillnader mellan de två rumänska länderna när det gäller slavarnas juridiska status. [III. 7]

Under romernas tid som slavar i de två rumänska länderna innehade de ingen rättslig ställning som gav dem minimirättigheter eller skyddade dem vid rättegångar. En slav var ingen juridisk person, utan räknades som ägarens egendom. En konflikt mellan en slav och

en fri person utanför slavägarens familj blev därmed en konflikt mellan slavägaren och samma person. En slav var inte ansvarig för sina handlingar, utan de var istället slavägarens ansvar. I allvarliga fall (häststöld, mord) kunde dock slavägaren överge slaven och var därmed inte längre tvungen att betala ersättning eller böter (”desegubina”). Slaven fick därmed underkasta sig bestraffning, vilket kunde innebära dödsstraff.

LAGSTIFTNING

I det första lagstiftningskodexet, kallat ”Carte romneasca de invatatura” (den romska utbildningsboken), drogs det upp ett antal riktlinjer gällande romska slavars rättigheter och skyldigheter i

Moldavien. Det krävdes till exempel av en köpt slav att han hjälpte sin ägare, och en slav som befanns skyldig till någonting var tvungen att utstå ett ”skäligt” straff förrättat med ”käpp eller piska”, och kunde endast opponera sig om ägaren använde sig av ”skarpa” vapen, då slavens liv kunde vara i fara. Slavägarna kunde faktiskt göra vad de ville med

sina slavar, förutom att döda dem.

När det gäller giftermål föreskrev lagen att två slavar kunde gifta sig, om deras ägare gick med på det. Om två slavar som tillhörde två olika ägare ville gifta sig, behövdes ett godkännande från bådas ägare. I de flesta fallen nådde de två ägarna en överenskommelse före giftermålet: antingen köpte den ena ägaren

”ZIGENARE” KALLADE ”ZAVRAGI”

Det fanns omkring 300 sådana familjer, som räknades in under björnförarnas kategori.

”LAIESHI/LAYASHIZIGENARE”

Ofta bosatta i utkanterna av byar. De här romerna arbetade med järn och tillverkade kokkärl.

”NETOTSI”

Det fanns omkring femtio ”netotsifamiljer” (rumänska för ”hottentotter”), som hade kommit från Tyskland.

FRIGIVNINGSBREV

III. 8 (översatt från Sion 2000, s. 130)

Att frige slavar med hjälp av frigivningsbrev var en möjlighet för ägaren att visa sin tacksamhet för den tid som slaven tillbringat i hans tjänst. Under mitten av 1800-talet stod det i ett sådant frigivningsbrev som givits till en tvätterska:

”Jag förkunnar härmed att zigenaren Mary, dotter till Dumitru Cracau och ättling till slavar jag ärvt från mina föräldrar, och änka efter sin makes död, på grund av hennes hängivna och ivriga tjänstgöring allt sedan hon var ett barn vid mitt hov har lagt ned hela sin själ i arbetet, alltid har haft min och min hustrus tacksamhet; genom det här brevet som jag giver henne, löser jag henne från slaveriet och låter henne gå när och vart hon önskar. Så länge hon önskar stanna kvar vid mitt hov skall hon, utan några hinder, ha rätt till det rum hon bebor och sin vanliga ranson, i likhet med de andra slavarna vid hovet. Detta kommer även att tjäna som ett föredöme för hennes son Dinca som, om han uppför sig lika väl som sin moder, kommer att frigges i sinom tid. Daterat den 8 juni 1849, Dimitrie Canta, logothete.”

III. 9

Porträtt av en romsk kvinna, Bukarest, senare hälften av 1800-talet.

(ur Gronemeyer / Rakelmann 1988, s. 171)

den slav som skulle komma i hans ägo i och med giftermålet, eller så byttes den ena slaven mot en likvärdig slav. I liknande situationer anger de flesta dokument ”zigenare mot zigenare, i enlighet med lagen”.

I början av 1800-talet utformades den moldaviska lagsamlingen i huvudsak för att tillförsäkra ägarens rättigheter gentemot sina slavar. Kapitel II i lagen föreskriver att ”någon lagenlig förening mellan fria män och slavar kan inte ske”, och slavarnas ägare bestämde både ”passande” tidpunkt och personer

för deras egna slavar. Slavar gifte sig oftast mycket unga, så att de kunde få många barn och därmed öka ägarens förmögenhet.

Om en slav flydde från dåliga förhållanden, hade enligt landets normer ”slavens ägare och dennes arvingar alltid rätt att göra anspråk på förrymda slavar från vem som helst, eftersom det inte fanns någon preskriptionstid för slavar i Moldavien”.

Valakiets lagsamling, än mer kortfattad, innehåller samma grundprinciper: ”Zigenare skall endast födas

till slavar; den person som föds av en slav skall själv bli en slav; ägaren har ingen rätt att ta sina slavars liv; ägarens rättigheter skall vara begränsade till att sälja eller att ge bort slaven; zigenare utan en ägare skall vara furstens slavar; giftermål skall erkännas bland slavar; skilsmässa skall förkunnas om en slav utan ägarens medgivande gifte sig med en fri man”.

Detta var de huvudbestämmelser som lagen föreskrev i de två rumänska furstendömena fram till slaveriets avskaffande.

SLAVERIETS OLIKA SIDOR

Slaveriet satte sina spår både i de före detta ägarnas och slavarnas minnen, och

slaveriet präglade även relationerna mellan dessa två samhällskiktets ättlingar och gör det fortfarande.

Bland ”zigenarna” har skillnaden mellan ”layashi” och ”vatrashi”, nomadiska och bofasta romer, varit viktig på många

sätt. ”Vatrashi”, oavsett vilka de tillhörde (furstens, kloster eller privatpersoner) led överlag av mycket dåliga förhållanden, medan de nomadiska romerna hade stora fördelar, även gentemot majoritetsbefolkningen. Ägarna såg ”vatrashi” som lättje-

III. 11

En "shatra" (slavbosättning) i Valakiet, 1862.

(ur Hancock 2002, s. 18)

De la fii și moștenitorii
de răposatului
SERDAR NICOLAE NICA
de București
sunt

200

de familie de țigani
de vînzare.

Bărbații sunt sclavi excelenți de curte, adică țigani de moșie, aurari, cismari, muzicanți, și muncitori agricultori. Vînzarea nu osa conțina de mai puțin de cinci sclavi på rînd. Prețul pe persoană atunci osa fie doua ducate. Osa fie preparați ca de obicei și bazat pe primirea banilor, cumpărătorul. Va fi asigurat de un serviciu adecvat.

III. 10

Romernas frigörelse var resultatet av flera lagar: de fundamentala stadgarna från 1831, 1843 års och 1844 års lagar för statsägda romer, 1847 års lag för kyrkoägda romer, och 1855 års och 1856 års lagar för romer i privat ägo. Handeln med romska slavar fortsatte dock fram till 1845. Det visar den här annonsen för en slavauktion som 1845 trycktes i tidningen Luna från Bukarest. Där står:

"Söner och ättlingar till Serdar Nicolae Nica av Bukarest har 200 zigenarfamiljer till försäljning. Männerna är utmärkta hovslavar; det vill säga godsslavar: guldvasikare, skomakare, musiker och jordbrukare. Försäljningen består av minst fem slavar åt gången; priset är därför två dukater. De görs i ordning på vanligt sätt och med betalningen kan köparen försäkra sig om omsorgsfull tjänstgöring".

(ur Hancock 2002, s. 24)

fulla tjuvar och lögnare, som gjorde vad de kunde för att undvika sina uppgifter. Straff utdelades på ägarens infall. Det vanligaste straffet var rapp på ryggen med en käpp av hassel. Antalet rapp varierade från några dussin till två- eller trehundra och utdelade i omgångar. Till och med det segaste skinnets gav vika efter fyrtio eller femtio rapp och blödde ymnigt.

Romernas hyddor hade ler- och halmtak med skorstenar. Vindskupefönster kunde ses på den bakre väggen. En "salash" av "zigenare" trängdes i varje hydda, och bestod av föräldrar, ibland morföräldrar och alla de barn som överlevt de ofta förekommande sjukdomar som följde på det elände och den fattigdom de levde i. [III. 11]

Ett antal kvinnor, alla romer, ansvarade för att sköta om sin ägares sovrum, städade det, värmdde upp det, bäddade hans säng, sköte om hans tvätt, ställde i ordning bojarens bad och hade hand om hans personliga hygien. De vackraste

romska kvinnorna skickades ofta att massera fötterna på viktiga besökare. Bojarens intresse för dem förde dem till hovet och in i hans privata tjänst. Dessa kvinnor lever vidare i samtida konstnärers och författares verk. [III. 9]

Skyldigheten att "claca" (arbeta) för ägaren försatte många romska slavar i en extrem fattigdom, vilket kom att forma deras mycket svåra ekonomiska och sociala förhållanden under den följande tidsperioden. Frågan som många av de bofasta romerna ställde sig var: Hur kan man arbeta halva året för sin ägare och ändå få tid över att tjäna tillräckligt mycket för att försörja sin familj? De var jordbrukare och de tillbringade i stort sett all tid med att arbeta på ägarens ägor under jordbruks-säsongen. Det var omöjligt att ploga, så grödor, gallra och skörda i slutet av säsongen om man var tvungen att arbeta 150 dagar per år för ägaren. Man kunde antingen arbeta för ägaren och gå hung-

rig, eller arbeta på den egna åkern och hamna i skuld.

De nomadiska romerna, "rudari", "aurari", "bayashi", "ursari", "lingurari" och "layashi", som utgjorde en avsevärd del av den romska befolkningen (mer än hälften under tidigare perioder och ungefär en tredjedel omkring 1850), åtnjöt en särskild självbestämmanderätt. De hade en ledare – "jude" eller "juge" – som erkändes av myndigheterna i Valakiet och Moldavien. Denna person skipade rättvisa in sin "salash" enligt den romska traditionen. Skatteskyldigheterna var för dessa grupper ofta mindre än jämfört med den övriga befolkningen. De kunde röra sig fritt och de hade, förmodligen det viktigaste av allt, inga övriga skyldigheter som till exempel "claca". Det bör noteras att deras nomadiska levnadssätt var säsongsbetonat. De tillbringade en del av året, oftast vintern, på sin ägares egendomar.

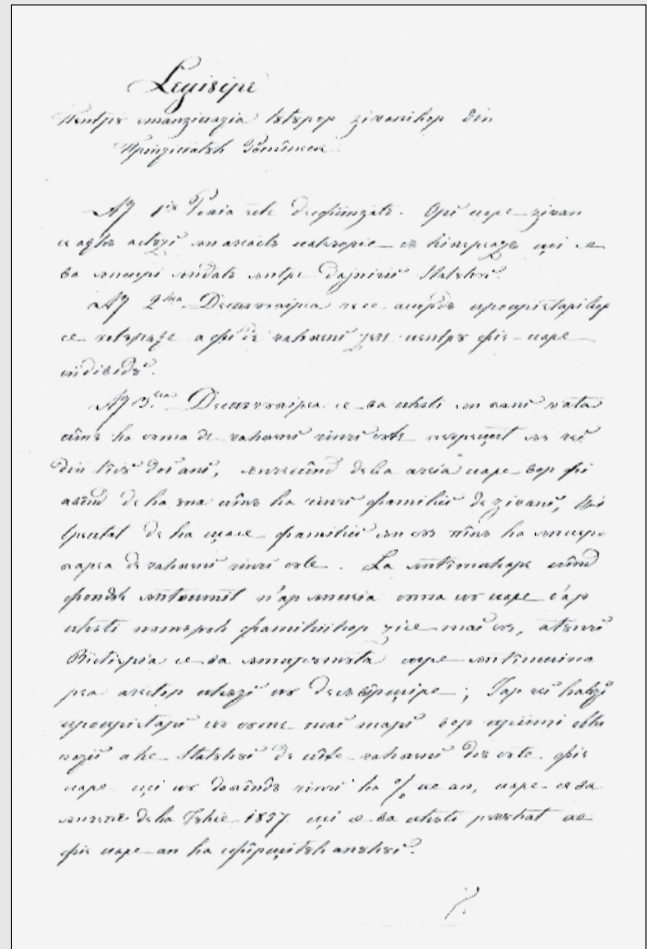
III. 12
Rumänska studenter bränner slavlagstiftningarna offentligt i Bukarest 25 september 1848. (ur Hancock 2002, s. 27)

En kungörelse från den 11 juni 1848 lyder:

”Det rumänska folket upphör med det omänskliga och skamliga slaveriet och förkunnar frigivandet av de zigenare som är i privat ägo. De som har dragit vanära över sig genom att äga slavar benådas av de rumänska folket och fosterlandet kommer ur statskassan ersätta den som på grund av denna kristna handling lider förluster.”

Bosatta romer värderades senare till 8 guldmynt och nomader till 4 guldmynt..

III. 13 (ur Arhivele Nationale Istorică Centrale (ANIC), Arkivet för rumänska nationell historia)

III. 14

”Lag gällande frigivning av alla zigenare i det rumänska furstendömet” utfärdad av fursten av Stirbei, 8 februari 1856. I och med det här dekretet var alla romer i Moldavien och Valakiet till slut fria män. (ur ANIC)

BÖRJAN TILL FRIGÖRELSE

Idén om frigivning av slavar spred sig sakta i det rumänska samhället i samband med införandet av europeiska inslag i de sociopolitiska förhållandena. Bland de första stegen sammankallades en särskild nationell församling för att bearbeta de fundamentala stadgarna (grundläggande lagstiftningen) för Valakiet och Moldavien. 1831 lades det fram ett förslag om bildandet av en undersökande kommitté för att bestämma slavarnas levnadsförhållanden och för att hitta sätt att förbättra

dessa genom att uppmuntra slavarne till bosättning och jordbruk. [III. 6]

I ett tillägg rekommenderades att ”dessa romer skall bosätta sig och betala samma skatt som andra beskattade bönder på en lantegendom; de som inte har en fast boning (de som bor i tält) skall inte vara fria att bosätta sig på en lantegendom utan ägarens medgivande”. Med detta försökte man övertala nomader att bosätta sig och därmed betala lägre skatter, i likhet med övriga bönder. Förmodligen fanns det under den här perioden ett stort antal nomader och detta ledde till uppkomsten av en bosättningspolitik som blev hårdare efter

frigörelsen. Romernas situation, som allt mer började ses som en skamfläck för den rumänska folket, stod i centrum för den intellektuella debatten under mitten av 1800-talet. Förhållandena förändrades och med lagen från 22 mars 1843 avskaffades slaveriet för de romer som ägdes av staten; alla de som betalade skatt till Vornicas fängelsemyndighet (romer som ägdes av staten) hamnade nu under de olika distriktprefekternas bestämmanderätt. Den här åtgärden befriade dem från slaveriet och placerade dem i den grupp av rumänska undersåtar som betalade personlig skatt. [III. 10]

FRIGÖRELSE FÖR DE ROMER SOM ÄGDES AV KYRKAN. 1847 ÅRS LAG

Nästa steg i frigörelseprocessen togs 1847. Furst Bibesco av Valakiet lade fram ett lagförslag till den nationella församlingen om frigivning av de ro-

mer som tillhörde den heliga staden, biskopsstift och kloster, och det antogs enhälligt 11 februari 1847. Cozia munkkloster hade, tack varje vojvod Alexan-

der den godes gåvor, det största antalet slavar (2 088 familjer romer). Prahovaområdet hade också 8 870 enskilda romer och låg i det avseendet i topp. I

Valakiet levde 47 245 romer (i 11 446 familjer) som var före detta klosterslavar. Från ytterligare statistik har man beräknat att det bodde mellan 250 000

och 300 000 romer i de två furstendömena under 1850-talet. Enligt denna statistik stod romerna för cirka 7,5 procent av den totala befolkningen.

SLAVERIETS AVSKAFFANDE

Frigörelsen av de sista slavarerna som var i privat ägo skedde på uppmaning av furst Grigore Ghica i Moldavien 1855. Härskaren skickade en "ofis" till landets extraordinära rådförsamling och yrkade på en "ny lag" som skulle frigge de romer som var i privat ägo i Moldavien. Slaveriets avskaffande sågs som en reform med ursprung i "de humanistiska lagarna och var huvudsakligen en angelägenhet för landets värdighet". Furst Ghica förklarade denna historiska händelse: "När Europa visar ett starkt intresse för furstendömena och ingriper i deras framtid, har vårt folk en skyldighet att göra framsteg." Slaveriet sågs som "en kvarleva från det barba-

riska samhället", "ett missförhållande som måste försvinna", "oförenligt med de heliga kristna trosatserna, humanitetens grundsatser och statens centrala intressen".

I enlighet med furstens åsikt bestod utkastet av två grundläggande bestämmelser: "slaveriets omedelbara avskaffande i Moldavien" och "föreskrifter och villkor som styr utdelningen av lämplig ersättning till ägarna." Man förklarade den 28 november som nationell helgdag. Den 22 december 1855, röstade "divan" (det nationella rådet) igenom "Lag om slaveriets upphörande, bestämmelser om ersättning och omvandling av frigivna slavar till skattebetalare."

När det gällde ersättning till slavägarna, värderades romerna "linguari" och "vatrashi" (bosatta i byar) till 8 guldmynt och "layashi" (nomader) till 4 guldmynt,

oavsett kön; endast invalider och barn var undantagna från ersättning.

Förhållandet för de romska slavarerna i Valakiet gick åt samma håll som i Moldavien. Den 8 februari 1856 förordnade fursten av Stirbei "Lag gällande frigivning av alla zigenare i det rumänska furstendömet". Lagen förkunnade slaveriets upphörande och frigivandet av alla "zigenare" bland dem och de registrerades genast som skattebetalare. Som ersättning till slavägarna fastställde man en summa av 10 guldmynt per slav. Den 8 februari blev en nationell helgdag. [III. 14]

Efter sin frigörelse fortsatte romerna att utgöra en kategori av skattebetalare som var beroende av jordbrukares och lokala myndigheters nåd. Några flyttade in till städerna, och lika många lämnade Rumänien.

AVSLUTNING

Det går inte att få en bild av romernas slaveri i Valakiet och Moldavien bara genom en överblick av förhållandena. Om man ska göra några generella iakttagelser utifrån ett modernt perspektiv är det

förmodligen frågan om de nomadiska och bofasta romerna som är viktigast. Medan de bofasta romerna ("Vatrashi") var helt utlämnade till sina ägare, inte hade några personliga rättigheter, ofta blev hårt straffade och såldes som varor, hade de bofasta romerna ("Layashi" och

andra) ofta större rättigheter och även förmåner som inte ens många lokala invånare i de olika samhällsskikten hade. Man kan fortfarande idag finna spår av dessa olikheter i skillnader mellan olika grupper av romer i Rumänien och till en viss del även över hela världen.

Bibliografi

Achim, Viorel (2004) *The Roma in Romanian History*. Budapest: Central European University Press | **Georgescu, Alexandru / Sachelarie, Ovid (1982)** *Judecata domneasca în Tara Româneasca și Moldova. 1611-1831*. București: Ed. Academiei | **Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988)** *Die Zigeuner. Reisende in Europa*. Köln: DuMont Buchverlag | **Hancock, Ian (1987)** *The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution*. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers | **Hancock, Ian (2002)** *We are the Romani People. Ane sam e Rromane džene*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Kogălniceanu, Mihail (1891)** *Dezrobirea tiganilor. I: Ionescu, Vasile (red.) (2000)* *O mie de ani de Singurătate*. București: "Aven Amentza", ss. 175-178 | **Marushiakova, Elena / Popov, Veselin (2004)** *Segmentation vs. consolidation: The example of four Gypsy groups in CIS. I: Romani Studies 2/2004*, ss. 145-192 | **Sion, Gheorghe (2000)** *Emanciparea tiganilor. I: Ionescu, Vasile (red.) (2000)* *O mie de ani de Singurătate*. București: "Aven Amentza", ss. 128-174